

al relations, removal of barriers to the movement of four "I" (investment, industry, information, individuals) US and EU countries have taken further unprecedented economic, political, spiritual and information expansion to other countries in the world. However, the widespread imposition of values and norms of Western liberalism and universalism, as supposedly the only true alternative to human development, neglect of the interests and values of not only small and underdeveloped countries, but also such a strong and rich countries like China, India, Russia, Brazil, Iran and others, seeking to preserve and enhance the legacy of their civilizations, increases competition and instability in the world, give people fear for their future and the various anti-globalization campaign.

But why prevails and imposes its will "one-dimensional man" entirely oriented to the rampant consumerism and building their relationships with other people on a "man is a wolf?" The answer to this question lies in the lack of development in human beings as biosocial, public beginning. Therefore essential to the successful solution of the problems posed by the people is the formation of a man who would become a "friend of mankind." However, to teach people to act on the principles of morality, good faith and on the basis of social expediency liberal ideology and private instincts failed and will fail. This again convinces course called "Bologna process". In particular, in our country educational reforms adopted commercial, formal and cosmetic. And as a result, Ukraine failed to prepare highly erudite specialist specialists able to rise above their own selfish interests and to build a truly democratic, legal and social state.

The author concludes that in order for people to successfully solve global and regional problems, it is necessary first of all to make a real breakthrough in their education. And this can only be done by transition from the liberal-market to the humanist model of modernization.

С. С. АНДРЕЄВА

ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ПІВНІЧНОМУ ПРИЧОРНОМОР'І ЯК СКЛАДОВА «СХІДНОГО ПИТАННЯ» МІЖ РОСІЙСЬКО- ТУРЕЦЬКИМИ ВІЙНАМИ 1735-1739 рр. та 1768-1774 рр.

Входження земель Південної України та Криму в склад Російської імперії внаслідок переможної війни 1768-1774 рр. розпочало новий етап в політичному, економічному та етнічному розвитку регіону, мало далекосяжні історичні наслідки, що постійно знаходиться у фокусі уваги науковців. На нашу думку, інтерес представляє мирний період 1739-1768 рр., що безпосередньо передував цим значним геополітичним змінам і підготував їх. Предметом даного дослідження є широкий контекст системи міжнародних відносин в Центральній-Східній Європі та арсенал дипломатичних та політичних засобів Росії в реалізації її зовнішньополітичних планів.

Вихід Росії в Чорне море та її воєнне і політичне зміцнення в Північному Причорномор'ї становило не тільки одну з основних задач російської зовнішньої політики у XVIII столітті, а й важливу складову міжнародного "східного питання", в якому були зацікавлені всі великі європейські держави. "Східне питання" більшістю сучасних дослідників розуміється як умовний узагальнюючий термін групи протиріч і проблем в історії міжнародних відносин останньої третини XVIII- початку ХХ ст. у зв'язку із подальшою долею нетурецьких територій ослабленої Османської імперії ("османського спадку"). За традицією, більшість вітчизняних і зарубіжних дослідників розглядають "східне питання" в трьох складових: 1) взаємодія Росії, Туреччини та європейських держав з приводу османського панування, перш за все на Балканах, Чорноморських протоках і Леванті, 2) політика Росії та інших великих держав по відношенню до так званих контактних зон на Балканах, Чорноморських протоках та ін., де османське панування стикалося з володіннями інших держав, 3) національно-визвольні та релігійні рухи нетурецьких народів Османської імперії [1-4 та ін.].

В цьому контексті можна говорити про те, що оформлення “східного питання” як основної зовнішньополітичної проблеми Росії хоча і відноситься до 60-х рр. XVIII ст., але визначення основних цілей і механізмів їх досягнення відбувалося в реальних претензіях та гіпотетичних проектах виходу до морів із посиленням Росії на міжнародній арені протягом тривалого часу, принаймні з початку XVIII ст. В найбільш широкому розумінні термін “східне питання” охоплює взаємовідносини народів і держав Центральної, Східної, Південно-Східної Європи з Османською імперією щонайменше з XVI ст.

З XIV ст. Московська держава і османи проводили масштабну експансію, наслідком чого за кілька століть стало їх перетворення в могутні багатонаціональні імперії. У XVIII ст. опанування Російською імперією Північного Причорномор'я передбачало не тільки приєднання Кримського ханства, як раніше інших решток Золотої орди, а й адміністративно-політичне закріплення на Лівобережжі Дніпра, інкорпорацію територій Запорозьких Вольностей та кочовиків євразійських степів, розвиток інфраструктури регіону і забезпечення його охорони, а також визнання цих значних геополітичних змін на міжнародному рівні. Південний напрямок російської зовнішньої політики був складовою основної задачі на міжнародній арені – затвердження Росії у переліку великих держав, й тісно залежав від її західного напрямку.

Загальна розстановка сил на міжнародній арені значно впливала на російсько-османські відносини. На початку XVIII ст. фактично завершилося формування нової системи європейських держав, в якій найважливішу роль грали Франція, Англія, Росія, Австрія, Пруссія. Відносини між цими державами визначали сфери впливів на континенті, перш за все на території Італії, Німеччини, Польщі, Балканах, а також впливали на перебіг колоніального поділу світу. Основною лінією протиріч в Європі залишалося протистояння Франції та Габсбургів. Спостерігається тенденція до збереження певного політичного балансу сил між державами згідно доктрини “рівноваги”. Ідеї балансу сил відверто не визнавала лише Росія, тому що західні держави використовували цей принцип щоб позбавляти її плодів успішних воєн з Османською імперією [5]. Під впливом тривалої несприятливої дії геополітичного фактора Франція починаючи з Франциска I та Ришельє підтримувала держави так званого “східного бар'єру”, спрямованого проти Габсбургів: Туреччина, Польща, Швеція, а також Пруссія. Ці країни довгий час були “історичними противниками” Росії в її намаганні здобути вихід до морів і стати впливовою європейською державою.

Таким чином, підтримка Францією агресивних антиросійських планів Туреччини і Криму в Північному Причорномор'ї була зумовлена власними геополітичними планами в регіоні як складової політики «східного бар'єру» та одночасно, спрямованої на вирішення «східного питання» в інтересах своєї колоніальної імперії. Історіографічна традиція закріпила думку про переважаючу роль дипломатів західноєвропейських країн, особливо Франції, у визначенні зовнішньої політики Османської імперії у XVIII ст. в умовах її загального послаблення [6, с. 423-425]. Інтерес Франції до українських земель зумовлюється їх буферним положенням щодо Росії і перспективою стати єдиною ланкою в “східному бар'єрі” між Польщею та Османською імперією.

Масштабні геополітичні плани Російської імперії в Причорноморському регіоні (приєднання земель Південної України, Криму, а в перспективі і Балкан) мали як воєнну, так і дипломатичну складову. Політика Росії в Північному Причорномор'ї у період між війнами з Туреччиною 1735-1739 рр. та 1768-1774 рр. йшла в рамках Белградського трактату (1739), поки за 30 років не вичерпався його потенціал по економічному, військовому, дипломатичному укріпленню в регіоні. На передньому краї боротьби Російської та Османської імперій опинилися Кримське ханство і Запорозька Нова Січ. Запорожжя стало “буфером” проти турків, татар і ногайців, звільнило імперію від безпосередньої участі в прикордонних конфліктах та взяло на себе перші кроки господарського освоєння регіону.

Найбільшою проблемою в реалізації Белградського трактату були постійні запорозько-татарські конфлікти. У справі їх улагодження уряд вдавався до різних заходів су-

дово-адміністративного характеру, забороняв переобирати кошового, обмежував зовнішньополітичну діяльність Коша, розробляв проекти реформування Січі на кшталт Донського Війська.

Однак, за гетьманування К.Розумовського (1756-1764), якому безпосередньо було підпорядковано Січ, не спостерігається спроб масштабного реформування Запорожжя. Поступки з боку імперії як щодо Запорожжя, так і українства в цілому можна пов'язати, серед іншого, і з віддаленням перспектив вирішення зовнішньополітичних питань на південному напрямку у зв'язку із змінами в традиційній системі політичних союзів у Європі напередодні Семилітньої війни (1756-1763), коли у протистоянні із Пруссією Росія автоматично виступила союзницею Франції, що поліпшило її відносини з Туреччиною [7]. Як відомо з попереднього історичного досвіду, коли для Росії була потрібна допомога українців для протидії Туреччині, Криму, Польщі українській автономізм укріплювався. Читання зовнішньополітичного курсу за Петра III ще раз це продемонстрували. Його орієнтація на союз із Пруссією і відтак з Туреччиною призвели до такого непродуманого проекту як передача Січі під владу Кримського ханства. Не раніше липня 1762 р. в таборі хана в Каушанах перебував прусський посланець [8]. Можливо, з огляду на це активним учасником заклоту проти імператора був гетьман К. Розумовський.

Правління Катерини II знаменує активізацію імперії в південному напрямку. З 1762 р. зовнішню політику Росії фактично очолював гр. Микита Панін, а з листопада 1763 р. до 1783 р. він став на чолі Колегії іноземних справ. Основною метою створеної ним "північної системи", яка мислилася як противага "східному бар'єру", було шляхом коаліції з державами Північної Європи посилити міжнародне положення Росії. Головними учасниками "північної системи" повинні були стати Росія, Пруссія, Англія, а пасивними членами – Польща, Швеція, Данія. На західних кордонах Росії створювався "буфер" з формально незалежної, але під сильними російськими впливами Польщі, що було вкрай важливо для подальшої боротьби з Османською імперією за вихід до Чорного моря [9, с. 50-51]. 1763 р. на польському престолі було утверджено проросійського ставленика С. Понятовського.

М. Панін відстоював перспективу мирного розвитку та організацію ефективного управління, а не витрачання грошей на масштабні війни, в чому при дворі протистояв партії фаворитів братів Орлових, які наполягали на рішучих діях у південному напрямку [10, с. 10]. Паралельно М. Панін завжди кріпив оборону проти Туреччини, однак уникав давати їй привід до війни, принаймні поки Росія достатньо не укріпиться в Польщі [11, с. 76].

У загальному руслі зовнішньої політики Росії вирішувалися питання укріплення організаційних позицій в Північному Причорномор'ї. У 1764 р. ліквідовано гетьманство і створено Малоросійську колегію. 1765 р. в Сенат було подано проект генерал-майора К. фон Штофельна про ліквідацію Січі та утворення Дніпровської губернії [12]. Останній не відповідав планам використання збройної сили запорожців і був відкинутий. Щодо кримських ханів, російська дипломатія застосовувала різний арсенал засобів – спроби підкупу, інтриги в Стамбулі з метою зміни хана, таємні пропозиції російської протекції [13, с. 226-230; 11, с. 170-172].

Османська імперія стежила за укріпленням Росії в регіоні, заснуванням сербських колоній. На її вимоги російська сторона змушена була припинити спорудження фортець Св.Димитрія та Св.Єлизавети, будівельні роботи в Микитиному та відкинути плани переносу Січі ближче до кордону як такі, що не передбачені міжнародними домовленостями. Туреччина не виявляла особливого бажання розпочинати війну. Втручання Росії у польські справи не давали Туреччині формальної підстави для оголошення війни, але самостійна Польща традиційно розглядалася турками як гарантія рівноваги в регіоні. На думку В. Д. Смирнова найвірогіднішою причиною відставки хана Крим-Гірея у 1764 р. була його антиросійська агітація і зацікавлення польськими справами [14, с.243].

У лютому 1768 р. геополітична ситуація в регіоні змінилася – в оборону польської державності і привілеїв католицького населення було проголошено Барську конфедерацію

[15, с. 110-115]. Позиція султана великою мірою пояснювалася інтересами власне Туреччини в Польщі, до того ж лідери конфедератів погодилися на претензії Османської імперії на Поділля та Київщину [16, с. 185-187]. Султан Мустафа III розумів неминучість війни, повернувшись на ханат Крим-Гірея і за підтримки Франції висунув Росії ультиматум вивести її війська з Польщі.

У цьому зв'язку в жовтні 1768 р. прикордонний інцидент в Балті, коли загин російських військ полковника Вейсмана, переслідуючи конфедератів та гайдамаків (серед них були і запорожці), в запалі бою перейшов турецький кордон поблизу Балти, який не був нічим позначений, було представлено турецькою стороною як достатньо суттєвий привід для оголошення війни.

Дослідники завжди визнавали значну долю відповідальності саме Франції за розв'язання війни [17, с. 348-384]. Але треба говорити також і про роль російської сторони, яка не могла пожертвувати Польщею як частиною "північної системи" [11, с. 176-178]. До того ж, за висловом російського дослідника Виноградова В. Н. "вопрос о Причерноморье "перезрел" [18, с.42]. Задачу виходу до Чорного моря силами дипломатії вирішити не вдалося, Тому для Росії альтернативи війни не існувало.

Війна з Туреччиною 1768-1774 рр. була однією з небагатьох в російській історії, до якої вона була підготовлена [9, с. 53]. Росія мала міцні позиції в Польщі, західний кордон було прикрито "буферною зоною", функціонувала "північна система". Російські війська були підтягнуті до турецького кордону і добре забезпечені. З війни 1733-1739 рр. та Белградського миру Росія отримала необхідні дипломатичні уроки і провела достатню дипломатичну підготовку нової війни. Останні дослідження показують, що деякі акції планувалися заздалегідь. Смілянська І. М. узагальнює: "К самому началу русско-турецкой войны 1768-1774 гг. Екатерина успеваеt расставить на политической сцене действующих лиц задуманной ею военно-политической пьесы" [19, с. 100].

Водночас російська дипломатія намагалася нейтралізувати діяльність французьких емісарів в Стамбулі і Криму. Ще з 1763 р. при Київській военній канцелярії за наказом Колегії іноземних справ була створена секретна експедиція під началом Петра Веселицького. В Києві Веселицький взяв під свій контроль всі розвідувальні і агентурні зв'язки, а також мав власну агентурну мережу, яку в реляціях не викривав. Завдяки своїм зв'язкам він вже влітку 1767 р. працював з подвійним агентом, який спілкувався з французьким консулом Тоттом [20, с.125-126]. В січні 1768 р. вирішено було намагатися через підкуп хана подарунками вислати останнього з Криму [21, с. 22-24]. Жваве листування з цього приводу велося з Київською генерал-губернаторською канцелярією [22]. Також в Колегії передбачалася можливість прикордонного інциденту в зв'язку із діями проти конфедератів поблизу турецького кордону [21, с. 60-66]. Таким чином, російська дипломатія була своєчасно обізнана з інтригами Тотта, а можливо, і контролювала ситуацію. Так як було важливим питання не уникання війни, а в контексті європейської політики вибір найзручнішого моменту та приводу до війни і інцидент в Балті був в цьому розумінні вдалою провокацією.

Ще до оголошення війни Туреччиною на засіданні 6 листопаду 1768 р. Імператорська рада так визначила головну мету війни: "... держать свободное мореплавание на Черном море и для того еще во время войны стараться об учреждении порта и крепости...", а оволодіння Кримським півостровом було головним питанням війни. Із визначними воєнними перемогами росіян постала необхідність конкретизувати майбутнє ханства. На засіданні Імператорської ради 15 березня 1770 р. було вирішено не домагатися приєднання Криму, за достатнє визнали "незалежність" Крима від Туреччини. Проект Г.Орлова оволодіння протоками і Стамбулом було відкинуто. Таким чином, по-перше, Росія уникала негативної реакції в Європі, а по-друге, після проголошення 1772 року незалежності Кримського ханства від Османської імперії південь Росії прикривався буферною державою аналогічно Річі Посполитої на заході [9, с. 54-55]. Кючук-Кайнарджийський мир 1774

р. закріпив основні вимоги Росії – вихід до Чорного моря і судноплавство, незалежність Криму.

Ці геополітичні зміни зумовили втрату Січчю своєї ролі “буфера” проти Кримського ханства і Туреччини і позначилося на статусі її в межах Російської імперії. Відповідно загальним закономірностям, коли територія втрачає роль “буфера” іде інкорпорація. Такий процес спостерігаємо після посилення Росії в Польщі 1763-1764 рр. і відповідно послаблення французького “східного бар’єру” – маємо ліквідацію гетьманства на Україні. Після змін в політичному статусі ханства 1772-1774 рр. вже не українські землі і Січ відіграють роль “буфера” проти Османської імперії, а “незалежний” Крим.

Про необхідність буферної ролі Криму в наступні приблизно десять років свідчить відмова імператриці від кардинальних проектів подальшої долі півострова [23]. Зазначимо, що навіть в другій половині 1770-х років зберігалися інші перспективи подальшого розвитку геополітичної ситуації в регіоні. Так, сучасна дослідниця С. О. Орешкова не виключає альтернативних можливостей для Кримського ханства і показує, що Росія, хоч і завоювала Кримський півострів, до кінця 1770-х років не визначилася із наміром приєднати його до своїх володінь [24, с. 121].

Наступним кроком в опануванні Північного Причорномор’я була анексія Криму 1783 р., що супроводжувалося ліквідацією полкового устрою на Лівобережжі. Тепер Катерина II планувала в якості “бар’єра” використовувати слабку Річ Посполиту. В Маніфестах про ліквідацію Січі 1775 р. та приєднання Криму 1783 р. можна знайти певну схожість, що свідчить про послідовність імперської політики у регіоні.

Таким чином, з середини XVIII століття Російська імперія накопичує арсенал дипломатичних та політичних механізмів для забезпечення свого впливу в регіоні Північного Причорномор’я та підготовки війни з Туреччиною. За результатами війни 1768-1774 рр. та анексії Криму Росія приєднується до вершителів «східного питання».

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Восточный вопрос во внешней политике России (конец XVIII – начало XX века : сб. наук. ст. / Ред. Киняпина Н.С. – М. : Наука, 1976. – 434 с.
2. Шеремет В.И. «Греческий проэкт» и халифат в контексте восточной политики России последней трети XVIII в. / В.И. Шеремет // Славяне и их соседи. Османская империя и народы Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы и Кавказа в XVI-XVIII вв. : тез. XI конф. / Отв. ред. Н.А.Сотавов и др. / Институт славяноведения и балканистики РАН, Дагестанский государственный университет. – М., 1992. – С. 82-86.
3. История внешней политики России. XVIII век (От Семилетней войны до войн России против Наполеона) / Серия «История внешней политики России конца XV века – 1917 г. / Институт российской истории РАН. – Вып. 4. / Под ред. А.В.Игнатъева, Г.С.Санина, В.Н.Пономарева и др. – М. : Международные отношения, 2000. – 303 с.
4. Imperial Russian Foreign Policy Edited and translated by H.Reagsdale / Assistant editor V.N.Ponomarev. – Cambridge, N.Y., Melburne : Woodrow Wilson Center Press and Cambridge University press, 1993.
5. Белоножко С.В. Особенности международных отношений в Европе последней трети XVII-XVIII вв. / С.В. Белоножко // Международные отношения и проблемы государственного строительства в странах Европы и Америки : сб. науч. трудов. – Бердянск-Запорожье, 1996. – С. 15-19.
6. Кинросс Лорд. Расцвет и упадок Османской империи / Лорд Кинросс / Ред. М.С.Мейер; пер. с англ. М.Пальчиков. – М. : Крон-Пресс, 1999. – 545 с.

7. Яковлев Н.Н. Перемена системы внешнеполитических союзов накануне Семилетней войны : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук : спец. 07.00.02. – М., 1990. – 23 с.
8. Мундт Т. Крым-Гирей, союзник Фридриха Великого. Пролог столкновений между Россией и Турцией / Т. Мундт / Предисловие автора; пер. с нем. яз. В. Остермана // Известия Таврической ученой архивной комиссии. – № 43. – 1909. – С. 1-87.
9. Россия и Черноморские проливы (XVIII-XX столетия) : сб. науч. ст. / Под ред. Нежинского Л.Н., Игнатъева А.В. / Институт российской истории РАН. – М. : Международные отношения, 1999. – 560 с.
10. Рэгсдейл Х. Просвещенный абсолютизм и внешняя политика России в 1762-1815 годах / Х. Рэгсдейл // Отечественная история. – 2001. – № 3. – С. 3-25.
11. Миронова Е.М. Внешнеполитические взгляды и деятельность Н.И.Панина 1762-1772 гг. : дис. на здобуття наук. ступеня ... канд. іст. наук : спец. 07.00.02 / Е.М. Миронова. – М., 1990. – 254 с.
12. Мільчев В.І. Проект реформування устрою Запорожжя генерал-майора Карла Штофельна (1765 р.) / В.І. Мільчев, Ю.П. Князьков // Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету: Південна Україна XVIII-XIX ст. – Вип. 7. – Запоріжжя : РА «Гандем-У», 2003. – С. 35-55.
13. Политическая переписка Екатерины II. Ч. 1. 1762-1763 г. // Сборник Российского императорского общества. – Т. 48. – СПб, 1885. – 660 с.
14. Смирнов В.Д. Крымское ханство под верховенством Оттоманской Порты в XVIII в. и до присоединения его к России / В. Д. Смирнов // Записки Одесского общества истории и древностей. – Т. XV. – Одесса, 1889. – С. 20-403.
15. Wielka historia polski. – T. V. 1696-1815 / F.Lesniak, K.Karolczak. – Krakow, 1998.
16. Петров А. Война России с Турцией и польскими кофедератами с 1769 по 1774 год : в 5 т. / А. Петров. – Т. 1. Кампания 1769 года. – Спб., 1886. – 456 с.
17. Черкасов П.П. Двуглавый орел и Королевские лилии: Становлеие русско-французских отношений в XVIII веке. 1700-1775. / П.П. Черкасов. – М. : Наука, 1995. – 438 с.
18. Век Екатерины II. Дела балканские : сб. науч. ст. / Отв.ред. В. Н. Виноградов. – М. : Наука, 2000. – 295 с.
19. Смилянская И.М. К истокам средиземноморской политики Екатерины II / И.М. Смилянская // Восточный архив. – 1999. – № 2-3. – С. 86-101.
20. Перминов П. Посол III класса / П. Перминов / Институт востоковедения РАН. – М. : Наука, 1992. – 296 с.
21. Политическая переписка Екатерины II. Ч. 5. 1768-1769 г. // Сборник Российского императорского общества. – Т. 87. – СПб., 1893. – 555с.
22. Центральний державний історичний архів України (м.Київ). – Ф.59. – Оп. 1. – Спр. 5515: Листи київського генерал-губернатора Воейкова стосовно діяльності французького агента Тотта. – Арк.1-14.
23. Російський державний архів давніх актів (РФ, м.Москва). – Ф. 15.– Оп. 1. – Спр. 199: Донесення Екатерине II посла нашего кн.Никиты Репнина с дороги в Константинополь о татарах и проект переселения их в Молдавию, а молдаван в Крым. 28 августа 1775 г.)
24. Орешкова С. Ф. Крымское ханство в 70е годы XVIII в. / С. Ф. Орешкова // Вопросы истории. – № 7. – 2008. – С. 121-126.

SUMMARY

The article analyzes the politics of Russian Empire in the Northern Black Sea in the period between the wars with Turkey's 1735-1739 and of 1768-1774 in terms of its geopolitical plans gain access to the Black Sea.

The subject of this study is the broader context of international relations in Central and Eastern Europe and the arsenal of diplomatic and political means in the implementation of its foreign policy plans during the peace period 1739-1768 biennium.

It is shown that the military and political strengthening of Russia Northern Black Sea region was one of the main tasks of Russian foreign policy in the 18th Century. It was important part of the international "Eastern Question", which was interested all the major European powers. The basic approach to formulation essentially the concept of "Eastern Question" that emerged in modern historiography.

This investigation is devoted to the issue of the basic foundations of the foreign policy strategy of France "eastern barrier" against Russia, and Turkey's role in it and the Crimea. Shows the relationship between the policy of France "eastern barrier" and its interest in the decision in their favor "Eastern Question". Demonstrated anti-Russian activities of French diplomacy.

Observed fluctuations in the Russian-Turkish relations due to changes in European politics. Examined the relationship of foreign policy (military and diplomatic) of shares in a southerly direction to the events in Poland.

This investigation is devoted to the issue of the basic mechanisms of international legal regulation of the border conflicts in the Northern Black Sea coast in between the Russian-Turkish wars 1734-1739 and 1768-1774. At the forefront of the struggle of the Russian and Ottoman empires were the Crimean Khanate and New Zaporizhska Sich. The author focuses on the role of Zaporizhska Sich and the Crimean Khanate in the fulfillment of the conditions of the Treaty of Belgrade (1739). Zaporozhye was "buffer" against the Turks, Tatars and Nogai, empire freed from direct participation in the conflict and undertook the first steps of economic development in the region.

Presence of differences in management of the Russian Empire on foreign policy strategy for the Ottoman Empire and the Crimean Khanate. Considered the foundation of Russian foreign policy doctrine "northern system" and its role in the preparation of Russian-Turkish wars 1768-1774.

Significant role in the diplomatic and military-political preparation to war of 1768-1774 played activities of the Kyiv Office of Military. A conclusion is done about general military and diplomatic readiness of Russia to war with Turkey and emphasized the role of the Empress Catherine II.

Examined the relationship of foreign policy (military and diplomatic) of shares in a southerly direction and changes in the political and administrative status of Ukrainian lands.

Policy in the Northern Black Sea coast in between the Russian-Turkish wars 1734-1739 and 1768-1774 he was under the Treaty of Belgrade (1739). Russian Empire accumulated an arsenal of diplomatic and political mechanisms to ensure its influence in the region and the preparation of war with Turkey. As a result of the war of 1768-1774 and the annexation of Crimea by Russia joins the rulers of the "eastern question".

Д.И. СОРОКА, К.П. КУРЫЛЕВ

ПРОСТРАНСТВО СНГ ВО ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИХ ДОКУМЕНТАХ УКРАИНЫ В 1990-2013 гг.

Украина, не подписав Устав СНГ 22 января 1993 г., де-юре не является государством-членом Содружества, а имеет статус государства-основателя и государства-участника СНГ.

Цель данной работы на основе доступных источников и литературы осветить деятельность Украины на пространстве СНГ в вопросе интеграционного взаимодействия. В отечественной науке по проблемам международных отношений в рамках СНГ необходимо отметить работы как украинских ученых, политиков и аналитиков, таких как О.Д. Бойко [1], А.М. Зленко [2], Д.В. Табачника [3], так и представителей российской